

Опит за подпомагане на възобновяването във високопланински смърчови гори в Западни Родопи

Инж. Здравко КАМБОШЕВ – ДЛС „Дикчан“, д-р инж. Георги ГОГУШЕВ – РДГ – Благоевград

Едно от големите предизвикателства при стопанисване на иглолистните гори е успешното им възобновяване с желани дървесни видове. Поради пионерния характер на боровите съобщества в много случаи при тях протичат процеси на замяната им с по-късносукцесионни видове и работата на лесовъда се свежда до следване на естествените процеси. При монодоминантните смърчови гори, които са сравнително устойчиви от гледна точка на видов състав за условията на нашите планини, възобновяването в процеса на ползване на дървесина се оказва трудна задача. Факторите, които оказват влияние върху възможността за поява на млади фиданки, са изключително много и съчетаването им по благоприятен начин изисква добри познания за биологията на видовете и условията в тези гори.

Горите са сложни екосистеми и практикуването на лесовъдството е непрекъснат процес на опознаването им. Проучването на процесите и споделянето на получените резултати е добър начин за обогатяване на знанията. Този материал е резултат от тригодишно проследяване на процеса на възобновяване в изсечен на голо участък на високопланински смърчови гори.

Възобновяването на високопланинските смърчови гори е проблем, който се дискутира в лесовъдската колегия от десетилетия. Провеждани са редица съвещания (1972, 2008) в опит да се намерят решения и да се приложат най-правилните лесовъдски системи при стопанисването на тези гори. Д-р Надежда Стоянова (2006) обобщава резултати от изследвания на възобновяването в смърчови гори на територията на екологичните стационари на Института за гората –

БАН, в Рила. Инж. Христо Въчовски (1958) представя резултати от опити, заложили за оценка на възобновяването в смърчовите гори. Още тогава той поставя две основни задачи пред всеки лесовъд – да се подхожда диференцирано при извеждане на възобновителните сечи в смърчовите гори и да се започне с възобновяване на невъзобновените зрели насаждения по изкуствен начин. Съществуват много други изследвания по въпроса, но целта на материала не е литературен обзор, а споделяне на опит.

Таблица 1

Брой на фиданките по години и възраст, приравнен на хектар

Година на оценка	Възраст	1 г.	2 г.	3 г.	4 г.
	Дървесен вид	Брой на хектар			
2022	Бял бор		82		
	Смърч	191	36		
	Ела	9	18		
	Трепетлика		9		
2023	Бял бор	23	103	11	
	Смърч	3051	320	11	
	Ела				
	Трепетлика				
2024	Бял бор	23	53	61	8
	Смърч	518	137	38	38
	Ела				
	Трепетлика			15	
	Общо	541	190	114	46

Експериментът се проведе на територията на ДЛС „Дикчан“ – с. Сатовча, в Западни Родопи. Площта попада в подотдел 168 „е“ – доминирано от смърч насаждение, разположено на 1700 м н.в. при сравнително равен терен. След извеждане на окончателна фаза през 2004 г. се получи големи площи без възобновяване. Това е характерно за иглолистните гори във високите части на планините. При извеждане на сечи и липса на възобновяване площите се заемат от тревни видове, които формират плътен чим, който е труден за преодоляване и пречи на възобновяването. Най-често се формират тревни съобщества, доминирани от *Calamagrostis arundinacea*, *Luzula luzuloides*, *Agrostis capillaris*, *Lerchenfeldia flexuosa* и *Vaccinium myrtillus* (сн. 1). Повечето видове са многогодишни с добре развита коренова система. Част от площите бяха залесени през годините с цената на много усилия, други останаха голи.

Естествени тревни съобщества, формиращи плътен чим

Механизирано премахнат чим

Естествено възобновяване след премахване на плътния чим

През 2021 г. за възобновяване на получените в резултат на окончателната фаза голи площи бе приложено механизизирано подпомагане на възобновяването чрез премахване на чима в ивици в ширина 1.5 – 2 метра (сн. 2). Бяха заложени 12 ивици с различно разположение и дължина с обща площ около 800 кв. метра. Премахването на чима бе извършено механизизирано с минибагер. Изкопаните чимове бяха натрупани встрани на оформените ивици. Получените ивици бяха с открит горен почвен слой. Подборът на този метод на подпомагане имаше за цел да покаже доколко тревният чим оказва влияние на възобновяването в тази зона. Част от ивиците се намираха на наклонен терен, а друга – в микропонижения с преовлажняване през пролетните месеци.

Оценката на възобновяването бе извършена през есента на три последователни години – 2022, 2023 и 2024. Преброяването бе извършено в площадки с размер 1 м², разположени през 10 м по дължината на ивиците, без да са постоянно позиционирани. Резултатите за броя на фиданките по години и възраст, приравнен на хектар, е показан в приложената таблица.

Данните показват лошо възобновяване. Броят на фиданките на хектар е под 1000, като това се отнася само за обработените с машина площи. Ако се направи оценка на цялата площ, броят им ще бъде много по-малък. Съвсем логично и през трите години броят на едногодишните фиданки е най-голям, като постепенно намалява. Факторите, които смятаме, че оказват отрицателно влияние върху възобновяването при тези условия, са няколко – компрометиране на семеносенето на дървесните видове, зачимяване на почвата, преовлажняване през пролетните месеци, късни мразове и прегаряне на пониците през лятото. Това, разбира се, е само общ поглед върху процесите, които протичат в горите и оказват влияние на възобновяването.

Резултатите потвърждават, че голите площи при тази надморска височина в иглолистната зона са трудно възобновими. Получените данни показват, че възобновяването на смърча е продължителен процес, който изисква благоприятно съчетаване на множество фактори. Поддържането на благоприятни условия за поява и развитие на подраст може да се постигне само с целенасочени и добре обмислени лесовъдски намеси (сн. 3). Във всички случаи отварянето на участъци без наличие на предварително възобновяване забавя възстановяването с десетки години и не трябва да се допуска.